

Nərmin Ramiz qızı Babayeva¹⁸ “OĞUZ KAĞAN” DASTANINDA KOSMOQONİYA VƏ ETİOLOGİYA

Problemin qoyuluşu: Mifik yaradılışın yalnız mənşeyini (səbabını) izah edən etioloji miflər müstəqil mətn şəklində mövcud olduqları kimi, eyni zamanda yaradılışın mahiyətini izah edən kosmoqonik miflərin da tərkib hissələrini təşkil edir. Etioloji miflər kosmoqonik mif arasındakı münasibətlərin bütün semantikasını “Oğuznamə” dastanının uyğur versiyasında müşahidə etmək mümkündür.

İşin məqsədi: Tədqiqatın qarşısında duran vəzifə “Oğuz kağan” dastanında kosmoqonik və etnoqonik miflərin qarşılıqlı əlaqələrini aşdırmaqdır.

Qeyd edək ki, Azərbaycan epik folklor mətnləri əsasında etioloji miflərin semantikasından bəhs edən bir tədqiqatda “Oğuznamə” dastanından yan keçmək, ona toxunmamaq mümkün deyildir. Çünkü bu dastan ulu babalarımızın olan oğuz türklerinin mifoloji görüşlərinin arasında duran, mifik dünya modelinin quruluşu, məzmunu və mahiyətini aydın şəkildə özündə qoruyan bir dastandır. “Oğuznamə” məlli tarix və mədəniyyətinizin öyrənilməsi sahəsində o qədər əhəmiyyətli rola malikdir ki, hətta tədqiqatçılar (K.V.Nərimanoğlu və F.Uğurlu) onu oğuzların eposu olmaqla yanaşı, tarixi, o cümlədən daim yaşayış “həyat kitabı” hesab etmişlər [17, s. 79]. Qeyd edək ki, prof. Xalıq Koroğlu Oğuznamə“nın oğuzların ilkİN tarixinin qaynağı kimi rolunu, prof. Tofiq Hacıyev Azərbaycan tarixinin öyrənilməsi baxımından əhəmiyyətini, akademik Nizami Cəfərov ümumtürk mədəniyyəti tarixindəki yerini xüsusi vurgularımlar [14, s. 27-37; 12, s. 10; 8, s. 147-148].

“Oğuznamə” təkəcə bir dastanın adı deyil, bu ad dastanın çoxlu variantlarının ümumi adıdır. Prof. R.Qafarlı “Oğuznamə” adını türk xalqlarının oğuz qrupunun şifahi epik ənənəsinin nəzm və nəşrlə yaranan eposlarına orta əşəqlərin əvvəllərində verilmiş ad kimi, prof. F.Bayat isə oğuzların içtimai-siyasi, tarixi-mifoloji, dini-fəlsəfi görüşlərinin, epik-bəddi təfəkkürünü eks etdirən nümunələrə elmi ədəbiyyatda verilmiş ad kimi səciyyələndirmişlər [15, s. 573; 4, s. 255].

Faruq Sümer “Oğuznamə” eposunu türkçülük şüurunun ifadəsi, Bəhaəddin Ögel türkərin qurduqları böyük dövlətlər və dönya imperatorluqlarına aid dastan, V.M.Jirmunski XV-XVI əsrlərdə oğuz xalqının əfsanəvi tarixinin yazılı və şifahi-poetik abidəsi, Kamil Vəli Nərimanoğlu türk xalqının həyatını, mühərriżəsini, mənəviyyatını obrazlar, bəddi lövhələrlə eks etdirən ədəbi-tarixi qaynaq, Əfzələddin Əsgər oğuz etnosunun ədəbi irsi, Ağaverdi Xəlil oğuzların əfsanəvi tarixi haqqında kitab hesab etmişlər [20, s. 346; 18, s. 1; 21, s. 522; 16, s. 78; 10, s. 244-249; 13, s. 269].

F.Bayat göstərir ki, çoxlu variantları olan oğuznamələr matn tipi baxımından tarixi-xronoloji və ədəbi məzmunlu oğuznamələr olmaqla iki qrupa ayrılır [4, s. 255-257]. Yəni oğuznamələrin bir hissəsi “Kitabi-Dədə Qorqud”, “Oğuz kağan” oğuznaması kimi dastan janına aid bəddi əşər hesab olunur, digər bir hissəsi isə Oğuz xanın və onun nəslinin tarixindən bəhs edən salnamə, başqa sözlə, tarixi-xronoloji əsərlərdir.

Bir oğuznamədən başqa bütün oğuznamələr İslam ideologiyasını eks etdirir. Yalnız “Oğuznamə”nın uyğur versiyası olan “Oğuz kağan” dastanı İslam ideologiyası ilə deyil, oğuzların mifoloji görüşləri ilə bağlıdır. Bu da biza ulu babalarımız olan oğuzların etioloji mifləri ilə kosmoqonik miflərinin münasibətlərinin öyrənməyə imkan verir.

“Oğuz kağan” dastanı Oğuzun doğulmasının təsviri ilə başlayır. Maraqlı faktdır ki, Oğuz anası Ay kağanın gözündəndən doğulur. Dastanın Azərbaycan dilinə istər K.V.Nərimanoğlu və F.Uğurlu, istərsə də F.Bayat tərəfindən edilmiş tərcümələrində ananın gözündəndən doğulma epizodu aydın şəkildə görünür:

Günlərin bir günü Ay kağanın gözü parlardı,
Erkək oğul doğdu [17, s. 10].

Yenə günlərin bir günü Ay kağanın
gözləri yaradı, bir oğlu oldu [2, s. 124].

S.Rzasoy bu epizod haqqında yazar: “F.Bayatda Oğuz kağan Ay kağanın “gözlərinin yarıması (yarılması)” ilə K.V.Nərimanoğlu gildə “gözlərinin parlaması” ilə doğulur. Hər iki halda Oğuz kağanın doğulması anası Ay kağanın gözləri ilə bağlıdır və o, Ay kağanın gözündəndən (gözlərdən - ?) doğulur” [19, s. 94].

Oğuzun Ay kağanın gözündəndən doğulması kosmoqonik akttdır: dünənən necə yaranması prosesini təsvir edir. Bu prosesin işirəkcisi olan Ay kağan obrazı diqqəti cəlb edir. Oğuz adı bir uşaq deyildir. O, bütün oğuzların əedadıdır: Oğuz xalqı bütövlükdə onun nəslindən təramıtıdır. Oğuz kağanın əvvəlcə altı oğlunun olduğunu bilirik. Bu məlumatlardan aydın olur ki, Ay kağan Oğuzun anası olduğu kimi, onun uşaqlarının da nənəsidir. Maraqlıdır ki, dastanda Oğuz kağanın atasından ümumiyyətlə səhəbət getmir. Oğuz xalqının yaranmasında ana başlangıcı təşkil edən Ay kağan obrazı haqqında isə dəstanda cami bir məlumat var. Onun adı birçə dəfə yuxarıda verdiyimiz şeir parçasında çəkilir. Lakin belə hesab edirik ki, Günsəv və Ay haqqında mifoloji matnları cəlb etməklə Oğuz kağanın anası Ay kağan obrazının semantikasına əlavə aydınlaşdırılmışdır.

Şəkildən toplanılmış “Günsəv necə yaranıb” adlı mifdə “ulduzlar buludlarında yaşayan yekə-yekə div lərinin, ay isə onların on nəhəngi olan göyələr padşahının gözəlsəridir” [1, s. 46]. Yəni bu mif mətrində Ay gecənin, qaranlığın, xaos dünyasının simvolu kimi div obrazında təqdim olunmuşdur. “Günsəv necə yaranıb” kosmoqonik mifi ilə Oğuzun doğulması haqqında kosmoqonik mif aktını müqayisə etdikdə Oğuzun anası olan Ay kağanın da div olması qonaqtına gəlmək mümkündür.

Bizcə, bu qonaqt iki səbəbdən ağlatbatandır:

Birinci, “Günsəv necə yaranıb” kosmoqonik mifi ilə “Oğuz kağan” mifinin hər ikisi türk mifik görüşlərinə

addir. Yəni bu miflər eyni mifik ənənəni təmsil edir.

İkincisi, Oğuz kağanın anası Ay kağanın div ola bilməsində qəribə heç nə yoxdur. Cəlal Beydili (Məmmədov) “Qorquq ata” adlı öcerkində yazar ki, ““Atalar sözü” məcmuasında Xızırda bir anılan, “ala gözülü dev qızından doğmuş” Qorquq qopuzun sədaları altında səslənən başqurd nəğmələrində – ritual mahnılarında artıq bir sehrkar, ulu maqrur” [6, s. 223].

Göründüyü kimi, Dədə Qorquduñ anası ala gözülü div qızıdır. Bu obrası Ay kağan obrası ilə eyniləşdirmək mümkündür. Bu eyniləşdirmədə “göz” elementini əsas götürmək olar. “Oğuz kağan” dastanında Ay kağanın gözü xüsusi şəkildə vurğulanmış kimi, burada da Qorquduñ anası olan divin “ala gözülü”, yəni iri gözülü olmasına xüsusi vurğulanır. “Oğuz kağan” dastanında Oğuzun Ay kağanın gözündən doğulması aydın şəkildə göstərilmişdir. Bu cəhətdən, atalar sözündə Qorquduñ anasının böyük (ala) gözülü olmasının xüsusi qeyd olunması onun da öz anasının (ala gözülü divin) gözündən doğulmasını etməyə imkan verir. Beləliklə, türk miflik görüşlərinə dair bu üç məlumatın müqayisəsi bize Ay kağanın div olduğunu söyleyəcək əsas verir:

1. “Oğuz kağan” dastanında Ay kağan gecəni təmsil edir;
2. “Günəş neçə yaranıb” mifində Ay gecəni təmsil edən baş divin gözüdür;
3. Qorquduñ anası ala gözülü divdir.

Bütün burlar göstərir ki, Oğuz da, Qorquq da gündüzü, işi, kosmosu təmsil edirlər və onların hər ikisi gecədan doğulurlar. Bu iki obrazın Oğuz miflik görüşlərini təmsil etməsinə və Dədə Qorquduñ əsas qəhrəmanlarından bir olduğunu “Kitab-İ Dədə Qorquq” dastanında Oğuz xanın da admını çəkilməsini nəzərə alacağımız halda, Dədə Qorquduñ yanısı, Oğuzun da anasının bi div olması məntiqli görünür.

“Oğuz kağan” dastanında Oğuzun anadan olması, sonra iki dəfə evlənməsi, daha sonra altı oğlunun və iyrimi dörd nəvəsinin anadan olması bütöv bir kosmoqonik prosesdir. Bu prosesin ən mənəvi tərəfi ondan ibarətdir ki, Oğuzun təbiət obyektlərinə təmsil edən altı oğlunun doğulması eyni zamanda dünyanan yaranmasını təsvir edir. Yəni Oğuzun ailəsi dünyani modelləşdirir. C.Beydili (Məmmədov) yazar ki, “kosmoqonik miflərdə yaranış aktı (dünyanın neçə yaranılığı) təsvir olunur. Sabob-nəticə əlaqəsində olduğunu kimi, yaranış indiki hali da mifopoetik düşüncədə dünyanan meydana gəlməsi ilə bağlılıq halindədir” [7, s. 152].

Bütün burlar “Oğuz kağan” mifində aydın şəkildə öz əksini təpib. Oğuz kağanın hər iki arvadı da, altı oğlu da təbiət obyektlərini təmsil edirlər. Dəstəndə deyilir ki, çox sürətlə böyüyən Oğuz qırx gündən sonra imakladı və yerdi. Tezliliklə güclü bir iğidə çevrilən Oğuz öz xalqının ilk insanı, ilk əcədə kimi birləşənən xilaskarlıq funksiyasını yerinə yetirib, insanlara zülüm edən, atları, adamları yeyən Kiatı öldürür. Sonra Oğuz iki dəfə evlənir. Özü göy cəsiminin – Ay kağanın oğlu olan Oğuzun evləndiyi birləşən qız da göylər aləmi, təbiət obyektləri ilə bağlıdır:

Yənə günlərdə bir gün
Oğuz kağan bir yerde
Tənnya tapınır.
Qaranlıq cökəd.
Göydən bir şəhər düşdü.
Günəşdən işıqlı, Aydan parlaq idi.
Oğuz kağan ona sarı getdi, gördü ki,
Bu şəhərin içində bir qız var.
Yalnız oturmusdu.
Gözel bir qız idi.
Onun alnında ataslı parlaq xal vardi.
Dan ulduzuna bənzəyirdi.
Qız o qədər gözəl idi ki.
Gülsə, Goy Tanrı gülürdü.
Ağlasa, Goy Tanrı ağlayırdı [17, s. 13-14].

Göründüyü kimi, Oğuzun evləndiyi birləşən qız işıqla bağlıdır. O, göydən Günəş şüasının içində enir, özü də dan ulduzuna bənzəyir. O, adı bir qız deyildir: Göy Tanrı ilə bağlıdır. Qız güləndə – Göy Tanrı gültür, ağlayanda isə – ağlayır. Bu məlumatlar bizi qızın Günəşin qızı olduğunu etməyə imkan verir. Beləliklə, Oğuz – Ay kağanın oğlu, onun evləndiyi qız isə – Günəşin qızıdır. Buradan aydın olur ki, Oğuz xalqının yaranmasında Ay kağan da, Günəş kağan da iştirak edir. Ay kağan Oğuzun təbiəti təmsil edən altı oğlunun nənəsi olduğu kimi, Günəş də onların babasıdır.

Burada bir məsələ də diqqət çəkir. Oğuzun Ay kağanın oğlu olması onun göydən gəlməsini (düşməsini) göstərir. Maraqlıdır ki, Oğuzun birləşən arvadı da göydən gəlir (düşür). Oğuz bu qız evləndikdən sonra onun üç oğlu olur:

Oğuz kağan onu gördükdə özündən getdi,
Sevdı, aldı, onunla yatdı, həzz aldı.
[Qız] hamilə oldu.
Günlərdən sonra, gecələrdən sonra
Yükünü yərə qoydu,
Üç erkək oğul doğdu.
İkincisənə Gün adı qoyular,
İkincisənə Ay adı qoyular,

Üçüncüsüne Ulduz adı qoyular [17, s. 14].

Göründüyü kimi, doğulan uşaqlar göy cisimlərini (Günəş, Ay, Ulduz) təmsil edirlər. Səciyyəvidir ki, Oğuzun ikinci arvadı da təbiəti təmsil edir. Oğuz ovda olarkən bir gölün ortasında bitmiş ağacın koğuşunda oturmuş bir qız görür [17, s. 14-15]. Bu qız, Göründüyü kimi, su, yer və ağac tənsürləri ilə bağlıdır. Oğuz kağan çox gözəl olan bu qızı da sevib onunla evlənir. Təbiəti təmsil edən üç oğlu doğulur:

İkincisənə Göy adı qoyular,

Üçüncüsüne Dəniz adı qoyular [17, s. 15].

Oğuzun ailəsi tamamilə təbiəti təmsil edir:

- a) Bütün uşaqların ata tərsəfdən nənəsi – Ay;
- b) Birinci arvaddan doğulan uşaqların ana tərsəfdən babaları – Günəş;
- c) İkinci arvaddan doğulan uşaqların ana tərsəfdən babaları – Su, Torpaq, Ağac;
- d) İkinci arvaddan doğulan uşaqlar: Gün, Ay, Ulduz;

Göründüyü kimi, “Oğuznamə” eposunun uyğur versiyası kimi elm aləmində tanınan “Oğuz kağan” mifinin başlangıç hissəsinin əsasında kosmoqonik mif durur. Hər bir mifologyanın əsasını dünyanan yaranması haqqında kosmoqonik miflər təşkil edir. Buna uyğun olaraq dəstənlərdə qəhrəmanın doğuluşunu dünyanan yaranması haqqında kosmoqonik stüjeti əks etdirir. “Oğuz kağan” dastanında da qəhrəmanın doğulması, özünə aile qurması, uşaqlarının, nəvələrinin anadan olması təkcə Oğuz xalqının yaranmasını təsvir edil, həm də dünyanan yaranmasını təsvir edir. Bu təsvirdə xalqın – etnosun yaranması ilə dünyanan yaranması bir-birindən ayrılmaz prosesdir. Başqa sözə, iki yaranış bir prosesdə təmsil olunur: insanın (ailənin, xalqın) yaranması təbiət obyektlərinin (Günəş, Ay, ulduz, göy, dağ, dəniz) yaranmasını, təbiət obyektlərinin yaranması isə insanların yaranmasını ifadə edir. Y.M.Meletinski mifoloji düşüncədə eyni zaman içorisində təbiət obrazlarının bu şəkildə cəmiyyəti, cəmiyyət obrazlarının isə təbiəti təmsil etməsini mifoloji metaforizm adlandırmışdır [22, s. 232].

Müasir metaforada bir obraz başqa obrazı işarə edir. Mifoloji metaforizm isə eyniləşdirməyə əsaslanır. Yəni “Oğuz kağan” mifində olduğu kimi, Oğuzun altı oğlu eyni zamanda həm insan, həm də təbiət cisimləridir. Bu da onu göstərir ki, mifoloji şürlər yaşaması ibtidai insan göydəki Günəşin, Ayın, ulduzların, göyün, dağların, dənizlərin də insan (kimi) olduğunu inanmışdır.

“Oğuz kağan” mif poeziyasi baxımından kamil kosmoqonik mifdir. Burada kosmoqonik miflərin təbiətinə uyğun olaraq dünyanan yaranmasının təkcə mənşəyi deyil, həm də mahiyyəti də izah olunur. Lakin bu mifdə mənşəyin izahı mahiyyətin izahına tabedir, başqa sözə, mənşəyin izahı mahiyyəti izahına xidmət edir.

Biz bu mifdə Oğuz dünyasının (təbiətin və cəmiyyətin, məkanın və zamanın) mənşəyini aydın şəkildə müşahidə edirik. Yaranış Ay kağandan başlanır, Oğuzla başlanan yaranış onu altı oğlu, 24 nəvəsi ilə davam edir və həmin nəvələrdən bütün Oğuz xalqının yaranması ilə tamamlanır. Ancaq bu mifdə diqqətlə fikir verdikdə onun əsas semantikasının dünyanan mənşəyinin izahı yox, quruluşunun, mahiyyətinin izahı ilə bağlı olduğunu görür. Bu fikri biz “Oğuz kağan” dastanının əvvəlində verilmiş kosmoqonik mifin bütün dəstəndə oynadığı rolla əsaslandırır. Belə ki, dəstən yalnız bu mifdən ibarət deyil. “Oğuz kağan” dastanında Oğuzun dünyani fəth etməsindən, ölüm vəxti çatıqdə öz səltənətini oğluları arasında bölüşməndən danışılır. Başqa sözə, Oğuz kağan Oğuz dünyasının (elinin) quruluşunu ilə məşğuldur. O, ölkələr işğal edir, Oğuz elini genişləndirir və böyükən dövlətin quruluşunu nizamlayır. Məsləhətli ki, bu nizamın əsasında Oğuzun ailəsinin yaranması haqqında kosmoqonik mif durur. Yəni ulu əcədə olan Oğuz kağanın ailəsinin quruluşu, daxili dützüm ilə Oğuz dövlətinin siyasi, ictimai və mədəni quruluşunda tekrarlanır. Buradan aydın olur ki, dəstəndə əvvəlindəki mifdə dünyanan mənşəyin təsviri yox, mahiyyətinin, quruluşunun təsviri əsasdır. Çünkü bütün “Oğuz kağan” dastanında Oğuzun ailəsinin quruluşu Oğuz dövlətin quruluşu sxemini təşkil edir. Oğuz xalqı Oğuz kağanın yaşadığı dövrədə, o öləndən sonra da onun ailəsinin “Oğuz kağan” mifində əks olunmuş quruluşu əsasında yaşayırlar. Bu cəhətdən, dünyanan həmin mifdə təsvir olunmuş quruluş sxemi mənşəyi yox, mahiyyəti əks etdir və buna görə də dəstəndəki mif təbiətinə yaranış mif bütün poeziyilərinə görə kosmoqonik mifdir. Ancaq özü bütövlükdə mifoloji mətn olan “Oğuz kağan” dastanında etioloji miflər də qarşılaşır. Təbii ki, bu dəstəndə onlarsız ölütmək mümkün olmazdır. Çünkü kosmoqonik mif dünyani bütöv haldə yaradırsa, etioloji miflər də dünyani onun detalları səviyyəsində yaradır.

Dəstəndə deyilir ki, Oğuz kağanın altı oğlu anadan olandan sonra o, böyük bir toy məclisi edir və xalqı oraya toplayır. Ziyafətdən sonra xalqa deyir:

Oğuz kağan böylərə, ulusa buyruq verdi,

Dedi: “Mən sizin kağanınız oldum,

Yay və qalxan alalım,

Buyan bizim damğımız olsun,

Boz qurd uranımız olsun;

Dəmir nizələrimiz meşələr olsun;

Av yerində qulanları yerisin;

Cıyllar, dənizlər [axşın];

Günəş bayraqımız, gör çadırımız olsun”.

Yənə ondan sonra Oğuz kağan

Dörd tərəfə xəber yolladı.

Bildirmələr yazdı, elçilər verdi.

Bu bildirdiğədə yazılımışdır:

“Mən uyğur kağanıyam,

[Hansi] ki, mən yer üzünün dörd yörəsində

Kağanlıq etmək qismət olub.

Sizlərən tabelik tələb edirəm...” [17, s. 16-17].

Dastanın bu hissəsinin əsasında etioloji mif durur. Burada Oğuzlar arasında olan adət, ənənələrin, qayda-qanuların, siyasi quruluşun mənşəyi, səbəbi izah olunur. Səbəb isə Oğuz kağanın hakimiyyətinin ona göylər tərəfindən, başqa sözə, Götə Tanrı tərəfindən verilmişdir. Buradan aydın olur ki, oğuzların etnik-siyasi tanınma nişanı olan damğalarını, hərbî attributlarını, yaşam yerlərini, siyasi quruluşlarını, dövlətin quruluşunu, qonşularla siyasi davranış qaydalarını ona görə məhz Oğuz kağan müəyyənləşdirir ki, hakimiyyət Götə Tanrı tərəfindən məhz ona verilmişdir. Çünkü ilk insan, ilk əedad odur, bütün Oğuz xalqı ondan onla galmışdır.

Göründüyü kimi, dastanın Oğuzun siyasi-ictimai davranış qaydalarını müəyyənləşdirməsini təsvir edən bu hissəndə etioloji mif inikas olunub. Həmin etioloji mifdə Oğuzun ilk insan, ilk əedad olması xüsusi vürgülənlər. Aynur Fərəcova yazar: “İlk əedad, mədəni qəhrəman və demirəq eyni bir obrazın (ilk insanın) müxtəlif inkişaf mərhələlərinin adlarıdır. Mif qəhrəmanı ona görə **ilk əedad** adlanır ki, bütün qalan insanlar ondan törəyir. Bu, mifik qəhrəmanın ilkin funksiyasıdır. O, ilk növbədə xalqı törətməlidir. Lakin daha sonra törətdiyi insanlar üçün yaşam qaydaları müəyyənləşdirməli, qayda-qanun qoymalı, ilk əsyaları, ilk ov alətlərini və s. düzəltməlidir. Bu isə ilk əedadın mədəni quruculuq fəaliyyətindən görə biz onu artıq **mədəni qəhrəman** adlandırmırıq” [11, s. 26].

Biz də dastanın sökü gedən hissəsində ilk əedad olan Oğuz kağanın mədəni quruculuq fəaliyyətinin təsvir olunduğunu görürük. Etioloji mif Oğuz kağanın bir mədəni qəhrəman kimi fəaliyyət göstərməsinin səbəblərini onun ilk əedad olması, hökmardığının (kağanlıq//xaqanlıq) ona Götə Tanrı tərəfindən veriləsi ilə izah edir. Dastanda Oğuzla bağlı bu cür digər etioloji mif faktları da var. Oğuz kağanın müxtəlif adamlara ad verməsi buna nümunənədir.

Dastanda deyilir ki, Oğuz kağanın öz rəqibə olan Urus kağanın oğlunun davranışlarından xoş geldiyi üçün ona ad verir:

Oğuz kağan cavdanın söküni bayəndi,

Sevindi, güldü, aytdı:

“Mənə çoxlu altun göndərmisən,

Balığımı yaxşı saxlamışan”.

Onun üçün ona Saklab adı qoydu [17, s. 22-23].

İtil çayının sahilinə gələn Oğuz kağan ona necə keçmək haqqında soruşur. Ordudan bir nəfər sal düzəldir və onlar çay keçirlər. Oğuz kağan buna görə həmin döyüşçüyü Qıpçak adını verir və onu həmin yərə bəy təyin edir: “Sən burda bəy ol. // Qıpçak deyilən bəy ol” [17, s. 23].

Oğuz kağan daha sonra öz ordusunu ilə Buz dağına çatır. Oğuzun atı Buz dağına girib itir. Bir döyüşçü gedib onu taparaq götürür. Oğuz kağan ona Kağarlıq adı verir və onu həmin yərə bəylərbəyi təyin edir: “Ay, sən burda bəylərbəyi ol. // Qoy sonin adın bıryoluq Kağarlıq olsun” [17, s. 26].

O, daha sonra başqa bir döyüşçüyü də ad verir. Oğuz kağan öz ordusunu ilə böyük və qiymətli bir evə rast gəlir. Qapısında kılıd olan evin açarı yox idi. Təmərdür kağul deyilən bir aşqor kılıdi açır. Maraqlıdır ki, həmin döyüşçünün adı ola-ola, Oğuz onun adını dəyişərək Kalaç qoyur [17, s. 26].

“Oğuz kağan” dastanında advermə motivinin olması səciyyəvi haldır. F.Bayatin yazdığı kimi: “Advermə köçəri türk mədəniyyətində bütöv bir sistemdir. Ad yaş kateqoriyasından asılı olaraq dəyişir. Deməli, ad həm yaşıla, həm də sosial statusla bağlı dəyişir” [3, s. 9-10].

Maraqlıdır ki, Oğuz kağan təkəcə başqa adamlara və xalqlara ad qoymur, o həm də özü özüne ad qoymur. İsləm dövründə (XVII əsr) aid Əbü'lqazi “Oğuzname”sında Oğuzun atası Qara xandır. Dastanda naqıl olunur ki, “uşağı bir yaşı tamam olunda Qara xan eli çağırırdı və ulu toy qurdur. Toy günü Qara xan uğraq ziyaftdakilərin yanına gətirməyi” buyurdu və öz bəylərinə müraciət edərək dedi: “Bizim bu uğraqın bir yaşı tamam oldu, siz ona hansı ad verirsiniz?”. Bəylər cavab verməmiş, uğraq dedi: “Mənim adım Oğuzdur” [9, s. 52].

Burada təsvir olunmuş adqoyma epizodunun əsasında etioloji mif durur. Etioloji mif izah edir ki, Oğuzun özü özüne ad qoymasının səbəbi onun Allahın valisi, yəni dostu olmasıdır. Oğuz, başqa sözə, “Oğuz kağan” dastanında birbaşa Götə Tanrı, müsəlman oğuznamələrində isə Allaha bağlıdır F.Bayatin yazdığı kimi: “Bu uğraq anasının bətnində olarkən Allahın valisi təyin edildiyindən türkə vəlisi mənasında olan Oğuz adını alır” [5, s. 144].

İşin yeniliyi və natiçası: “Oğuz kağan dastanının mətni belə etioloji mif motivləri ilə zəngindir. Bunun səbəbi onunla bağlıdır ki, dastanda bütövlükdə Oğuz dünyasının qurulması eks olunmuşdur. Başqa sözə, dastanın özü bütöv bir kosmoqonik dastandır: tam şəkildə yaradılış gerçəkləşdirir. Yaradılış isə, bildiyimiz kimi, mürəkkəb quruluşa malik prosesdir. O, bütöv, iki yaradılış aktlarını əhatə etdiyi kimi, kiçik yaradılış aktlarını da təqdim edir. Təbidiir ki, böyük yaradılış aktları kiçik yaradılış aktlarından təşkil olunur. Bu cəhətdən, “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran kosmoqonik miflər bütöv Oğuz dünyasının yarananı reallaşdırıcı kimi, dastandaki kiçik etioloji miflər da həmin dünyadan ayrı-ayrı hissələrinin, detalların yaradılışını izah edir. Bu izahlar arasında əsas fərq ondan ibarətdir ki, etioloji miflər yalnız mənşəyi (yaradılış səbəblərini), kosmoqonik miflər isə səbəblərdən daha çox, dünyadan quruluşu təşkil edən hissələr arasında mənə əlaqələrini, başqa sözə mahiyyəti izah edir. “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran böyük yaradılış aktları kiçik yaradılış aktlarından təşkil olunur. Bu cəhətdən, “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran kosmoqonik miflər bütöv Oğuz dünyasının yarananı reallaşdırıcı kimi, dastandaki kiçik etioloji miflər da həmin dünyadan ayrı-ayrı hissələrinin, detalların yaradılışını izah edir. Bu izahlar arasında əsas fərq ondan ibarətdir ki, etioloji miflər yalnız mənşəyi (yaradılış səbəblərini), kosmoqonik miflər isə səbəblərdən daha çox, dünyadan quruluşu təşkil edən hissələr arasında mənə əlaqələrini, başqa sözə mahiyyəti izah edir. “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran böyük yaradılış aktları kiçik yaradılış aktlarından təşkil olunur. Bu cəhətdən, “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran kosmoqonik miflər bütöv Oğuz dünyasının yarananı reallaşdırıcı kimi, dastandaki kiçik etioloji miflər da həmin dünyadan ayrı-ayrı hissələrinin, detalların yaradılışını izah edir. Bu izahlar arasında əsas fərq ondan ibarətdir ki, etioloji miflər yalnız mənşəyi (yaradılış səbəblərini), kosmoqonik miflər isə səbəblərdən daha çox, dünyadan quruluşu təşkil edən hissələr arasında mənə əlaqələrini, başqa sözə mahiyyəti izah edir. “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran böyük yaradılış aktları kiçik yaradılış aktlarından təşkil olunur. Bu cəhətdən, “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran kosmoqonik miflər bütöv Oğuz dünyasının yarananı reallaşdırıcı kimi, dastandaki kiçik etioloji miflər da həmin dünyadan ayrı-ayrı hissələrinin, detalların yaradılışını izah edir. Bu izahlar arasında əsas fərq ondan ibarətdir ki, etioloji miflər yalnız mənşəyi (yaradılış səbəblərini), kosmoqonik miflər isə səbəblərdən daha çox, dünyadan quruluşu təşkil edən hissələr arasında mənə əlaqələrini, başqa sözə mahiyyəti izah edir. “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran böyük yaradılış aktları kiçik yaradılış aktlarından təşkil olunur. Bu cəhətdən, “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran kosmoqonik miflər bütöv Oğuz dünyasının yarananı reallaşdırıcı kimi, dastandaki kiçik etioloji miflər da həmin dünyadan ayrı-ayrı hissələrinin, detalların yaradılışını izah edir. Bu izahlar arasında əsas fərq ondan ibarətdir ki, etioloji miflər yalnız mənşəyi (yaradılış səbəblərini), kosmoqonik miflər isə səbəblərdən daha çox, dünyadan quruluşu təşkil edən hissələr arasında mənə əlaqələrini, başqa sözə mahiyyəti izah edir. “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran böyük yaradılış aktları kiçik yaradılış aktlarından təşkil olunur. Bu cəhətdən, “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran kosmoqonik miflər bütöv Oğuz dünyasının yarananı reallaşdırıcı kimi, dastandaki kiçik etioloji miflər da həmin dünyadan ayrı-ayrı hissələrinin, detalların yaradılışını izah edir. Bu izahlar arasında əsas fərq ondan ibarətdir ki, etioloji miflər yalnız mənşəyi (yaradılış səbəblərini), kosmoqonik miflər isə səbəblərdən daha çox, dünyadan quruluşu təşkil edən hissələr arasında mənə əlaqələrini, başqa sözə mahiyyəti izah edir. “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran böyük yaradılış aktları kiçik yaradılış aktlarından təşkil olunur. Bu cəhətdən, “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran kosmoqonik miflər bütöv Oğuz dünyasının yarananı reallaşdırıcı kimi, dastandaki kiçik etioloji miflər da həmin dünyadan ayrı-ayrı hissələrinin, detalların yaradılışını izah edir. Bu izahlar arasında əsas fərq ondan ibarətdir ki, etioloji miflər yalnız mənşəyi (yaradılış səbəblərini), kosmoqonik miflər isə səbəblərdən daha çox, dünyadan quruluşu təşkil edən hissələr arasında mənə əlaqələrini, başqa sözə mahiyyəti izah edir. “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran böyük yaradılış aktları kiçik yaradılış aktlarından təşkil olunur. Bu cəhətdən, “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran kosmoqonik miflər bütöv Oğuz dünyasının yarananı reallaşdırıcı kimi, dastandaki kiçik etioloji miflər da həmin dünyadan ayrı-ayrı hissələrinin, detalların yaradılışını izah edir. Bu izahlar arasında əsas fərq ondan ibarətdir ki, etioloji miflər yalnız mənşəyi (yaradılış səbəblərini), kosmoqonik miflər isə səbəblərdən daha çox, dünyadan quruluşu təşkil edən hissələr arasında mənə əlaqələrini, başqa sözə mahiyyəti izah edir. “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran böyük yaradılış aktları kiçik yaradılış aktlarından təşkil olunur. Bu cəhətdən, “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran kosmoqonik miflər bütöv Oğuz dünyasının yarananı reallaşdırıcı kimi, dastandaki kiçik etioloji miflər da həmin dünyadan ayrı-ayrı hissələrinin, detalların yaradılışını izah edir. Bu izahlar arasında əsas fərq ondan ibarətdir ki, etioloji miflər yalnız mənşəyi (yaradılış səbəblərini), kosmoqonik miflər isə səbəblərdən daha çox, dünyadan quruluşu təşkil edən hissələr arasında mənə əlaqələrini, başqa sözə mahiyyəti izah edir. “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran böyük yaradılış aktları kiçik yaradılış aktlarından təşkil olunur. Bu cəhətdən, “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran kosmoqonik miflər bütöv Oğuz dünyasının yarananı reallaşdırıcı kimi, dastandaki kiçik etioloji miflər da həmin dünyadan ayrı-ayrı hissələrinin, detalların yaradılışını izah edir. Bu izahlar arasında əsas fərq ondan ibarətdir ki, etioloji miflər yalnız mənşəyi (yaradılış səbəblərini), kosmoqonik miflər isə səbəblərdən daha çox, dünyadan quruluşu təşkil edən hissələr arasında mənə əlaqələrini, başqa sözə mahiyyəti izah edir. “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran böyük yaradılış aktları kiçik yaradılış aktlarından təşkil olunur. Bu cəhətdən, “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran kosmoqonik miflər bütöv Oğuz dünyasının yarananı reallaşdırıcı kimi, dastandaki kiçik etioloji miflər da həmin dünyadan ayrı-ayrı hissələrinin, detalların yaradılışını izah edir. Bu izahlar arasında əsas fərq ondan ibarətdir ki, etioloji miflər yalnız mənşəyi (yaradılış səbəblərini), kosmoqonik miflər isə səbəblərdən daha çox, dünyadan quruluşu təşkil edən hissələr arasında mənə əlaqələrini, başqa sözə mahiyyəti izah edir. “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran böyük yaradılış aktları kiçik yaradılış aktlarından təşkil olunur. Bu cəhətdən, “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran kosmoqonik miflər bütöv Oğuz dünyasının yarananı reallaşdırıcı kimi, dastandaki kiçik etioloji miflər da həmin dünyadan ayrı-ayrı hissələrinin, detalların yaradılışını izah edir. Bu izahlar arasında əsas fərq ondan ibarətdir ki, etioloji miflər yalnız mənşəyi (yaradılış səbəblərini), kosmoqonik miflər isə səbəblərdən daha çox, dünyadan quruluşu təşkil edən hissələr arasında mənə əlaqələrini, başqa sözə mahiyyəti izah edir. “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran böyük yaradılış aktları kiçik yaradılış aktlarından təşkil olunur. Bu cəhətdən, “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran kosmoqonik miflər bütöv Oğuz dünyasının yarananı reallaşdırıcı kimi, dastandaki kiçik etioloji miflər da həmin dünyadan ayrı-ayrı hissələrinin, detalların yaradılışını izah edir. Bu izahlar arasında əsas fərq ondan ibarətdir ki, etioloji miflər yalnız mənşəyi (yaradılış səbəblərini), kosmoqonik miflər isə səbəblərdən daha çox, dünyadan quruluşu təşkil edən hissələr arasında mənə əlaqələrini, başqa sözə mahiyyəti izah edir. “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran böyük yaradılış aktları kiçik yaradılış aktlarından təşkil olunur. Bu cəhətdən, “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran kosmoqonik miflər bütöv Oğuz dünyasının yarananı reallaşdırıcı kimi, dastandaki kiçik etioloji miflər da həmin dünyadan ayrı-ayrı hissələrinin, detalların yaradılışını izah edir. Bu izahlar arasında əsas fərq ondan ibarətdir ki, etioloji miflər yalnız mənşəyi (yaradılış səbəblərini), kosmoqonik miflər isə səbəblərdən daha çox, dünyadan quruluşu təşkil edən hissələr arasında mənə əlaqələrini, başqa sözə mahiyyəti izah edir. “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran böyük yaradılış aktları kiçik yaradılış aktlarından təşkil olunur. Bu cəhətdən, “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran kosmoqonik miflər bütöv Oğuz dünyasının yarananı reallaşdırıcı kimi, dastandaki kiçik etioloji miflər da həmin dünyadan ayrı-ayrı hissələrinin, detalların yaradılışını izah edir. Bu izahlar arasında əsas fərq ondan ibarətdir ki, etioloji miflər yalnız mənşəyi (yaradılış səbəblərini), kosmoqonik miflər isə səbəblərdən daha çox, dünyadan quruluşu təşkil edən hissələr arasında mənə əlaqələrini, başqa sözə mahiyyəti izah edir. “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran böyük yaradılış aktları kiçik yaradılış aktlarından təşkil olunur. Bu cəhətdən, “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran kosmoqonik miflər bütöv Oğuz dünyasının yarananı reallaşdırıcı kimi, dastandaki kiçik etioloji miflər da həmin dünyadan ayrı-ayrı hissələrinin, detalların yaradılışını izah edir. Bu izahlar arasında əsas fərq ondan ibarətdir ki, etioloji miflər yalnız mənşəyi (yaradılış səbəblərini), kosmoqonik miflər isə səbəblərdən daha çox, dünyadan quruluşu təşkil edən hissələr arasında mənə əlaqələrini, başqa sözə mahiyyəti izah edir. “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran böyük yaradılış aktları kiçik yaradılış aktlarından təşkil olunur. Bu cəhətdən, “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran kosmoqonik miflər bütöv Oğuz dünyasının yarananı reallaşdırıcı kimi, dastandaki kiçik etioloji miflər da həmin dünyadan ayrı-ayrı hissələrinin, detalların yaradılışını izah edir. Bu izahlar arasında əsas fərq ondan ibarətdir ki, etioloji miflər yalnız mənşəyi (yaradılış səbəblərini), kosmoqonik miflər isə səbəblərdən daha çox, dünyadan quruluşu təşkil edən hissələr arasında mənə əlaqələrini, başqa sözə mahiyyəti izah edir. “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran böyük yaradılış aktları kiçik yaradılış aktlarından təşkil olunur. Bu cəhətdən, “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran kosmoqonik miflər bütöv Oğuz dünyasının yarananı reallaşdırıcı kimi, dastandaki kiçik etioloji miflər da həmin dünyadan ayrı-ayrı hissələrinin, detalların yaradılışını izah edir. Bu izahlar arasında əsas fərq ondan ibarətdir ki, etioloji miflər yalnız mənşəyi (yaradılış səbəblərini), kosmoqonik miflər isə səbəblərdən daha çox, dünyadan quruluşu təşkil edən hissələr arasında mənə əlaqələrini, başqa sözə mahiyyəti izah edir. “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran böyük yaradılış aktları kiçik yaradılış aktlarından təşkil olunur. Bu cəhətdən, “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran kosmoqonik miflər bütöv Oğuz dünyasının yarananı reallaşdırıcı kimi, dastandaki kiçik etioloji miflər da həmin dünyadan ayrı-ayrı hissələrinin, detalların yaradılışını izah edir. Bu izahlar arasında əsas fərq ondan ibarətdir ki, etioloji miflər yalnız mənşəyi (yaradılış səbəblərini), kosmoqonik miflər isə səbəblərdən daha çox, dünyadan quruluşu təşkil edən hissələr arasında mənə əlaqələrini, başqa sözə mahiyyəti izah edir. “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran böyük yaradılış aktları kiçik yaradılış aktlarından təşkil olunur. Bu cəhətdən, “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran kosmoqonik miflər bütöv Oğuz dünyasının yarananı reallaşdırıcı kimi, dastandaki kiçik etioloji miflər da həmin dünyadan ayrı-ayrı hissələrinin, detalların yaradılışını izah edir. Bu izahlar arasında əsas fərq ondan ibarətdir ki, etioloji miflər yalnız mənşəyi (yaradılış səbəblərini), kosmoqonik miflər isə səbəblərdən daha çox, dünyadan quruluşu təşkil edən hissələr arasında mənə əlaqələrini, başqa sözə mahiyyəti izah edir. “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran böyük yaradılış aktları kiçik yaradılış aktlarından təşkil olunur. Bu cəhətdən, “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran kosmoqonik miflər bütöv Oğuz dünyasının yarananı reallaşdırıcı kimi, dastandaki kiçik etioloji miflər da həmin dünyadan ayrı-ayrı hissələrinin, detalların yaradılışını izah edir. Bu izahlar arasında əsas fərq ondan ibarətdir ki, etioloji miflər yalnız mənşəyi (yaradılış səbəblərini), kosmoqonik miflər isə səbəblərdən daha çox, dünyadan quruluşu təşkil edən hissələr arasında mənə əlaqələrini, başqa sözə mahiyyəti izah edir. “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran böyük yaradılış aktları kiçik yaradılış aktlarından təşkil olunur. Bu cəhətdən, “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran kosmoqonik miflər bütöv Oğuz dünyasının yarananı reallaşdırıcı kimi, dastandaki kiçik etioloji miflər da həmin dünyadan ayrı-ayrı hissələrinin, detalların yaradılışını izah edir. Bu izahlar arasında əsas fərq ondan ibarətdir ki, etioloji miflər yalnız mənşəyi (yaradılış səbəblərini), kosmoqonik miflər isə səbəblərdən daha çox, dünyadan quruluşu təşkil edən hissələr arasında mənə əlaqələrini, başqa sözə mahiyyəti izah edir. “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran böyük yaradılış aktları kiçik yaradılış aktlarından təşkil olunur. Bu cəhətdən, “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran kosmoqonik miflər bütöv Oğuz dünyasının yarananı reallaşdırıcı kimi, dastandaki kiçik etioloji miflər da həmin dünyadan ayrı-ayrı hissələrinin, detalların yaradılışını izah edir. Bu izahlar arasında əsas fərq ondan ibarətdir ki, etioloji miflər yalnız mənşəyi (yaradılış səbəblərini), kosmoqonik miflər isə səbəblərdən daha çox, dünyadan quruluşu təşkil edən hissələr arasında mənə əlaqələrini, başqa sözə mahiyyəti izah edir. “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran böyük yaradılış aktları kiçik yaradılış aktlarından təşkil olunur. Bu cəhətdən, “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran kosmoqonik miflər bütöv Oğuz dünyasının yarananı reallaşdırıcı kimi, dastandaki kiçik etioloji miflər da həmin dünyadan ayrı-ayrı hissələrinin, detalların yaradılışını izah edir. Bu izahlar arasında əsas fərq ondan ibarətdir ki, etioloji miflər yalnız mənşəyi (yaradılış səbəblərini), kosmoqonik miflər isə səbəblərdən daha çox, dünyadan quruluşu təşkil edən hissələr arasında mənə əlaqələrini, başqa sözə mahiyyəti izah edir. “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran böyük yaradılış aktları kiçik yaradılış aktlarından təşkil olunur. Bu cəhətdən, “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran kosmoqonik miflər bütöv Oğuz dünyasının yarananı reallaşdırıcı kimi, dastandaki kiçik etioloji miflər da həmin dünyadan ayrı-ayrı hissələrinin, detalların yaradılışını izah edir. Bu izahlar arasında əsas fərq ondan ibarətdir ki, etioloji miflər yalnız mənşəyi (yaradılış səbəblərini), kosmoqonik miflər isə səbəblərdən daha çox, dünyadan quruluşu təşkil edən hissələr arasında mənə əlaqələrini, başqa sözə mahiyyəti izah edir. “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran böyük yaradılış aktları kiçik yaradılış aktlarından təşkil olunur. Bu cəhətdən, “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran kosmoqonik miflər bütöv Oğuz dünyasının yarananı reallaşdırıcı kimi, dastandaki kiçik etioloji miflər da həmin dünyadan ayrı-ayrı hissələrinin, detalların yaradılışını izah edir. Bu izahlar arasında əsas fərq ondan ibarətdir ki, etioloji miflər yalnız mənşəyi (yaradılış səbəblərini), kosmoqonik miflər isə səbəblərdən daha çox, dünyadan quruluşu təşkil edən hissələr arasında mənə əlaqələrini, başqa sözə mahiyyəti izah edir. “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran böyük yaradılış aktları kiçik yaradılış aktlarından təşkil olunur. Bu cəhətdən, “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran kosmoqonik miflər bütöv Oğuz dünyasının yarananı reallaşdırıcı kimi, dastandaki kiçik etioloji miflər da həmin dünyadan ayrı-ayrı hissələrinin, detalların yaradılışını izah edir. Bu izahlar arasında əsas fərq ondan ibarətdir ki, etioloji miflər yalnız mənşəyi (yaradılış səbəblərini), kosmoqonik miflər isə səbəblərdən daha çox, dünyadan quruluşu təşkil edən hissələr arasında mənə əlaqələrini, başqa sözə mahiyyəti izah edir. “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran böyük yaradılış aktları kiçik yaradılış aktlarından təşkil olunur. Bu cəhətdən, “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran kosmoqonik miflər bütöv Oğuz dünyasının yarananı reallaşdırıcı kimi, dastandaki kiçik etioloji miflər da həmin dünyadan ayrı-ayrı hissələrinin, detalların yaradılışını izah edir. Bu izahlar arasında əsas fərq ondan ibarətdir ki, etioloji miflər yalnız mənşəyi (yaradılış səbəblərini), kosmoqonik miflər isə səbəblərdən daha çox, dünyadan quruluşu təşkil edən hissələr arasında mənə əlaqələrini, başqa sözə mahiyyəti izah edir. “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran böyük yaradılış aktları kiçik yaradılış aktlarından təşkil olunur. Bu cəhətdən, “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran kosmoqonik miflər bütöv Oğuz dünyasının yarananı reallaşdırıcı kimi, dastandaki kiçik etioloji miflər da həmin dünyadan ayrı-ayrı hissələrinin, detalların yaradılışını izah edir. Bu izahlar arasında əsas fərq ondan ibarətdir ki, etioloji miflər yalnız mənşəyi (yaradılış səbəblərini), kosmoqonik miflər isə səbəblərdən daha çox, dünyadan quruluşu təşkil edən hissələr arasında mənə əlaqələrini, başqa sözə mahiyyəti izah edir. “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran böyük yaradılış aktları kiçik yaradılış aktlarından təşkil olunur. Bu cəhətdən, “Oğuz kağan” dastanının əsasında duran kosmoqonik miflər bütöv Oğuz dünyasının yarananı reallaş

tion fully. Creation itself is a process having complex structure. Of course, acts of great creations consist of small creation acts. Therefore, only cosmogonic myths standing at the centre of “Oghuz Kaghan” epos realize establishment of whole Oghuz world, small myths also reflect separate parts of the said world, creation of its details. The difference between these explanations are that etiological myths reflect only the origin (reason for creation), cosmogonic myths explain structure of world, meaning relations between parts of this structure, in other word, the essence mostly. “Oghuz Kaghan” is also a creation epos and cosmogonic myths, as well as etiological myths area placed in its context.

Key words: myth, mythology, etiological myths, cosmogonic myths, “Oghuz Kaghan” epos, mythological epos, solar myths, lunar myths

Rəyçi: prof. Seyfəddin Rzasoy